

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

Литвин Яна Михайлівна

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА РАДЯНСЬКОЇ
ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ 1960-1980РР. В УКРАЇНІ ТА РОСІЇ**

УДК 130.2(470+571)(477) “1960/1980”

09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі культурології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
Меднікова Галина Сергіївна,
Національний педагогічний
університет імені М.П. Драгоманова,
професор кафедри культурології

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, доцент
Лютий Тарас Володимирович
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
доцент кафедри філософії та
релігієзнавства;

кандидат філософських наук
Фаріон Ольга Олегівна
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
старший викладач кафедри філософії.

Захист відбудеться 12 травня 2015 року о 12:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.13 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано «08» квітня 2015 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б.К.Матюшко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Процеси інституалізації культурології та викладання її у ВНЗ як основної гуманітарно-світоглядної науки з 90-их років засвідчили потребу уточнення предмету, категоріального апарату, змісту. Це актуалізувало необхідність осмислення витоків формування її проблемного поля, що припало на період 60 – 80-х рр. ХХ століття в СРСР. У 60-і роки ХХ століття виникають провідні радянські філософські школи, які визначили культурологічну проблематику та сприяли виділенню культурології в окрему галузь науки: а) російська соціально-антропологічна школа (В. Давидович, Ю. Жданов, Н. Злобін, М. Каган, Л. Коган, Е. Маркарян, В. Межуєв); б) Київська світоглядно-антропологічна школа (В. Шинкарук, Влад. Іванов, а також С. Кримський, В. Малахов, М. Попович, О. Яценко та ін.); в) тартусько-московська семіотична школа (Ю. Лотман, Вяч. Іванов, Б. Успенський та ін.).

Продовж 60 – 80-х рр. ХХ століття провідною в радянській філософсько-культурологічній думці була діяльнісна концепція культури. Після розпаду СРСР філософська проблематика людської діяльності, в тому числі у сфері знання про культуру, підпала під забуття, оскільки в 90-і роки все, що було засноване на марксистській методології категорично відкидалося. У пострадянський період діяльнісний підхід до визначення культури критикувався з огляду суголосності ортодоксальному марксизму, неможливості у рамках його методології пояснити явища сучасної культури. Сьогодні цікавість до розробок радянської філософської думки періоду 60 – 90-х років ХХ століття зростає не лише у вітчизняній, але й у західноєвропейській науці. Її теоретичні здобутки, на думку Михайла Епштейна, є внеском у розвиток світової філософії, а тому вивчаються на філософських факультетах провідних університетів Заходу.

У виданих за останні роки монографіях та навчальних посібниках з культурології та філософії культури дана проблематика тільки оглядово окреслюється, автори обмежуються, як правило, простим перерахуванням імен науковців, котрі працювали в зазначений період, причому без серйозного аналізу розбіжностей їх концепцій. Так, навчальний посібник за авторством А. Шендрика є винятком, оскільки останній розділ – “Теоретичні основи сучасної культурології у працях вітчизняних вчених радянського та пострадянського періоду” – присвячений аналізу діяльності російських теоретиків культури періоду 60 – 80-х рр. минулого століття. А. Шендрик доходить висновку, що вже до середини 70-х рр. “були закладені основи діяльнісного підходу, відповідно до якого при аналізі культури в центрі уваги опинялася не сукупність багатств, накопичених людством, а сама людина як суб'єкт культурно-творчої діяльності, як творець і споживач культурних цінностей”. Робота Н. Мотрошилової “Вітчизняна філософія 50 – 80-х років ХХ століття та західна думка” (2012) присвячена розгляду історії філософії радянського періоду, та акцентована на розкритті ключових ідей 50 – 80-х рр. та їхнього впливу та включеності у розвиток світової філософії.

У кандидатській роботі Е. Есяна “Розуміння культури як діяльності в радянській культурології 60-х–80-х рр. ХХ ст.” (2006) розглянуті напрацювання російських культурологів у контексті діяльнісної концепції культури, однак, не запропоновано порівняльного аналізу різних моделей, до уваги не взято теоретичні здобутки представників української філософської думки зазначеного періоду.

В останні роки зросла чисельність вітчизняних публікацій, присвячених аналізу проблем культури в роботах представників Київської світоглядно-антропологічної школи, проте слід зазначити, що більшість із них написані в мемуарному стилі, маючи на меті зафіксувати непересічність окремих постатей українського філософського пантеону, як-то в роботах “Сорок сороків” Г. Горак, “У пошуках невтраченого часу: нариси про творчу спадщину українських філософів-шістдесятників” В. Табачковського, “Наша розмова тривалісю в життя – цикл інтерв’ю” Т. Чайки та ін. З’являються окремі тематичні дослідження, наприклад, докторська дисертація А. Залужної “Життєвий світ людини як смисловий універсум культури: морально-естетичні виміри ” (2012), а також монографія та ряд статей авторки, присвячених філософській проблематиці Київської світоглядної школи.

Аналіз проблем культури радянського періоду як предмет особливого розгляду допоможе, по-перше, усвідомити суттєву різницю та порівняти напрацювання російських та українських теоретиків культури періоду 60 – 80-х років ХХ століття, по-друге, усвідомити специфічність кола проблем культурології на пострадянському просторі у порівнянні з методологічною традицією західної соціальної антропології.

Дослідження проблеми передбачає використання численних джерел, які виступають у ролі текстологічної основи дисертації. Серед них особливе місце займають роботи Г. Батищева, Н. Злобіна, Е. Маркаряна, М. Кагана, В. Межуєва, Л. Когана, які, на нашу думку, містять найбільш розроблені версії культурологічної думки означеного періоду. В ході дослідження враховувались також роботи інших авторів того часу, які працювали в наближеній тематиці, серед них особливо вагомими є роботи А. Арнольдова, В. Давидовича, Е. Баллера, Ю. Жданова, В. Шинкарука, В. Іванова, В. Малахова, С. Кримського, В. Табачковського, М. Поповича та ін. Іншою важливою категорією джерел стали публікації, в яких так чи інакше деталізується дана проблематика з різних наукових точок зору, до них слід віднести дослідження В. Лекторського, А. Шендрика, О. Огурцова, В. Розіна.

На сьогодні відсутні праці, присвячені порівняльному аналізу концепцій культури, заснованих на діяльнісній методології, що не дозволяє виявити її теоретичний потенціал та з’ясувати роль у генезі сучасного культурологічного знання. Тому аналіз внеску представників цього напрямку в розробку філософської теорії культури, їх взаємовпливу та сформованих моделей культури, що виникли в рамках семіотичних, літературознавчих шкіл того періоду, а також переосмислення їхніх напрацювань в сучасній культурології

має методологічне і теоретичне значення, чому й стало предметом дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами Дисертаційне дослідження здійснено в межах науково-дослідної роботи кафедри культурології Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за напрямом “Методологія і зміст викладання соціо-гуманітарних наук”, що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за напрямом “Дослідження проблем гуманітарних наук”, який був затверджений вченою радою університету (протокол №5 від 29 січня 2009 року). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 7 від 23 лютого 2012 року).

Мета дослідження полягає у здійсненні системного аналізу основних напрямків розвитку культурологічної проблематики у соціально-антропологічній та світоглядно-антропологічній філософських школах та виявленні особливостей їх впливу на подальші концептуальні дослідження культури пострадянського періоду.

Мета передбачає вирішення таких завдань:

- висвітлити соціально-історичні умови зародження та формування культурологічної проблематики в СРСР та розкрити відмінності формування науки про культуру у західній та радянській філософській думці;
- показати напрямки застосування марксистської методології в розробці проблем культури періоду 60 – 80-х років ХХ ст.;
- осмислити теоретико-методологічний внесок радянської соціально-антропологічної школи, де культура розглядалася як діяльність в рамках парадигми історичного матеріалізму;
- порівняти концепції визначення культури представниками соціально-антропологічного напрямку;
- здійснити аналіз радянської методології з опорою не на історичний, а на проблемний підхід, що дозволить виокремити специфіку потрактування культури в розробках соціально-антропологічної та світоглядно-антропологічної шкіл;
- осмислити доробок Київської світоглядно-антропологічної школи філософії;
- розкрити зміст понять “життєвий світ” та “досвід” у рамках феноменологічного підходу, застосованого представниками Київської школи філософії;
- проаналізувати дослідження культури пострадянської доби як переосмислення ідей радянського періоду.

Об'єкт дослідження – проблеми культури в радянській філософській думці другої половини ХХ століття.

Предмет дослідження – порівняльний аналіз культурологічної проблематики російської соціально-антропологічної та Київської світоглядно-антропологічної шкіл.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань у дисертаційній роботі були застосовані методи компаративного аналізу для дослідження філософських концепцій соціально-антропологічної та світоглядно-антропологічної шкіл філософії. Використано принципи синергетики, а також діяльнісний та соціокультурний підходи до осягнення феноменів людського існування. Дотримані загальнофілософські принципи конкретності та всебічного дослідження, системності та міждисциплінарності, а також культурологічна методологія, що дала можливість ствердити безпосередність, значимість та смислову наповненість життєвого світу як світу культури.

Наукова новизна одержаних результатів обумовлена порівняльним аналізом проблем культури у дослідженні радянських шкіл філософії та полягає у виявленні особливостей соціально-філософської та світоглядно-антропологічної філософських шкіл, що конкретизовано у наступних положеннях:

Вперше:

- на основі аналізу культурологічної проблематики філософських шкіл, що працювали в площині марксистської методології – російської соціально-антропологічної та української світоглядно-антропологічної шкіл філософії, – виявлені особливості їх теоретичних підходів щодо проблем культури які полягають у тому, що світоглядно-антропологічний поворот значною мірою сприяв актуалізації осягнення феномену духовності у всій його багатовимірності, посилив морально-етичну проблематику, спромігся вивести культурологічну методологію на більш ємнісну, порівняно з соціально-антропологічною школою, методологію, орієнтовану не на оволодіння дійсністю, а на осмислену орієнтацію в ній;

- виявлено, що культурологічна проблематика української світоглядно-антропологічної школи філософії 1960 – 1980-х років перебувала на перетині марксистської методології та нової, на той час, методології гуманітарного знання – феноменології;

- окреслено вектор культурологічних досліджень пострадянського періоду, які отримали імпульс від філософських напрацювань 60 – 80-х років, а саме: філософи розглядають культуру крізь призму людського існування та світовідношення та наголошують, що особистість виступає носієм нової інформації в процесах глобалізації;

Уточнено:

- особливості осмислення культури школами соціально-філософського напрямку (соціально-антропологічна та світоглядно-антропологічна школа) й гуманітарного спрямування (тартусько-московська семіотична школа, школа діалогу культур, лінгвістична школа);

- визначення впливу феноменологічної методології на розуміння культури як особливої екзистенційної реальності в Київській світоглядно-антропологічній школі, який полягає у актуалізації питань про співвідношення світогляду і світовідношення, розуміння культури як реальності людського буття та життєвого світу, який реалізується в залежності від духовного рівня світоглядної культури особистості;

Дістало подальшого розвитку:

- визначення статусу культурології та гуманітарних наук пострадянського періоду.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у науковому осмисленні культурологічної проблематики радянської та пострадянської філософської думки у контексті світового дискурсу гуманітарних наук. Результати дослідження мають значний методологічний потенціал у конкретній предметній області теоретичного вивчення розвитку та становлення культурологічної науки та філософії культури. Результати та висновки дослідження можуть бути використані у практиці викладання культурології, філософської антропології та філософії культури у системі вітчизняної вищої освіти.

Апробація результатів дослідження. Дисертація та отримані результати обговорювалися на засіданні кафедри культурології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Основні ідеї дослідження доповідалися на конференціях: Міжнародна наукова конференція “Дні науки філософського факультету КНУ імені Тараса Шевченка” (Київ, 2012), Міжнародна науково-теоретична конференція “Інституційні засади культуротворення: історія та сучасність” (Київ, 2012), Міжнародна наукова конференція “Культурні трансформації в синхронії та діахронії: теорія і практика” (Київ, 2012), Всеукраїнська наукова конференція “Сучасні соціально-гуманітарні дискурси” (Дніпропетровськ, 2012), Міжнародна наукова конференція “Дні науки філософського факультету КНУ Т. Шевченка 2013” (Київ, 2013), Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих вчених “Ломоносов 2013” (Москва, 2013), XXV Міжнародні людинознавчі філософські читання “Гуманізм. Людина. Екзистенція” (Дрогобич, 2013), Всеукраїнська наукова конференція “Історія філософії у вітчизняній духовній культурі” (Полтава, 2013), щорічних наукових конференціях викладачів, аспірантів та студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ 2011, 2012, 2013).

Публікації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження викладено в п'яти одноосібних наукових публікаціях, 1 стаття у іноземному періодичному виданні, 4 статті у фахових наукових виданнях та збірках, затверджених МОН України для філософських наук, а також 6 публікацій у наукових виданнях та збірниках доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Структура дисертаційного дослідження відповідає поставленій меті та сформульованим завданням і відображає їхнє послідовне викладення. Робота

складається із вступу, трьох розділів, які включають у себе вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 205 сторінок, з них 167 основного тексту. Список використаних джерел становить 37 сторінок і налічує 494 найменування, з них 4 іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, сутність розробки проблем, окреслено наукову новизну і практичну значущість отриманих результатів.

Перший розділ “Історико-методологічні основи дослідження культурологічних проблем радянської філософської думки” присвячений характеристиці джерел та аналізу літератури за темою дисертації, окреслено спектр досліджень філософської думки радянського періоду, проаналізовано основні аспекти найбільш значущих праць, розроблено концептуальну основу дисертаційного дослідження.

У **першому підрозділі “Історіографія та джерельна база проблематики”** проаналізовано історіографію проблеми, визначено особливості формування культурологічної думки в межах філософських дискусій 60 – 80-х рр. ХХ ст.

Показано, що теоретична зацікавленість діяльністю інтерпретацією культури виникла ще на початку 50-х рр. ХХ ст., тому є підстави констатувати наявність вельми різноманітних теоретичних напрацювань та концептуальних репрезентацій щодо цієї проблематики. Аргументовано, що перші спроби аналізу діяльнісної концепції культури припадають на початок 60-х рр. ХХ ст., адже саме у цей час з'являються праці В. Тугаринова, Г. Батіщева.

Підкреслено, що паралельно з діялісним розвивався структурно-семіотичний, лінгвістичний та діалогічний підходи щодо досліджень культури: виходять праці Ю. Лотмана, Б. Успенського, М. Бахтіна, В. Біблера, Г. Кнабе.

Акцентовано, що концептуальне значення для нашого дослідження мають наукові надбання радянських соціально-антропологічної та світоглядно-антропологічної шкіл філософії, представники котрих розробляли діялісний підхід щодо тлумачення феномену культури, переосмислюючи марксистську методологію та пристосовуючи її до нових умов. Завдяки цьому виникли нові концепції розуміння культури, а саме: як універсального способу людського буття (Е. Маркарян, М. Каган); як творчої діяльності та саморозвитку особистості (Л. Коган, В. Межуєв, Н. Злобін, В. Давидович, Ю. Жданов). Культура як життєвий світ людини потрактовується у роботах В. Шинкарука, поняття “досвід” для характеристики феномену культури концептуалізується у працях В. Іванова; В. Малаховим загострюється увага на етичній складовій культури, культура як етнічний космос народу фігурує у доробку М. Поповича та ін.

Наголошено на тому, що увесь спектр джерел, що стосуються характеру філософсько-культурологічних досліджень 60 – 80-х років ХХ ст., дає широке розмаїття розуміння філософської спадщини радянської доби, але водночас відсутність компаративного аналізу діяльності різних шкіл та подальшого розвитку їх напрацювань спонукають до наукового розвитку обраної теми, оскільки наявні роботи більше зосереджуються на власному баченні та переживанні автором тодішнього дослідницького клімату та ситуації, тобто носять “мемуарний”, а не компаративно-аналітичний характер. Проте слід зазначити, що актуальними для сучасного культурологічного знання виступають не доктрини марксизму-ленінізму, а сам факт їхнього переосмислення та розвиток нових напрямів дослідження.

Другий підрозділ “Формування культурологічної проблематики в межах марксистської методології 1960 – початку 1970 рр.” присвячений розгляду ключових аспектів дослідження культури часів “хрущовської” відлиги. Досліджуючи особливості радянської доби в становленні вітчизняної культурології, не можна не враховувати вагомість традиції трактування культури як діяльності людини. Вона по-своєму відтворювалася в різний час. Її своєрідним інтерпретативним полем, як нам здається, виявився марксизм, від якого, природно, і відштовхувалася культурологічна думка радянського періоду. Не ставлячи перед собою завдання викласти дану традицію у всьому її обсязі, ми враховували сам факт її існування, це дозволяє зрозуміти, що діяльнісний підхід у вітчизняній культурології виник не на порожньому місці. Показано, що у рівній мірі в деяких версіях даного підходу виразно відчувається вплив ідей як зарубіжної, так і вітчизняної суспільно-гуманітарної науки, зокрема, ідей американського культурного антрополога Л. Уайта, в концепції того ж Е. Маркаряна або ж ідеї діалогу культур М. Бахтіна, в концепції В. Біблера.

Показано, що особливістю соціально-антропологічного напрямку радянської культурології було те, що в основу його покладалася так звана “діяльнісна концепція культури”, яку було сформовано на основі ідей Маркса про матеріальне виробництво та історичний процес. Проаналізувавши теоретичні засади культурологічної думки в СРСР, можна стверджувати, що протягом 60 – 80-х рр. ХХ ст. в країні відбувалося паралельне формування двох порівняно автономних напрямків культурології: соціально-антропологічного, що спирався на досвід переважно англо-американської антропології і марксистську методологію, та гуманітарного, що мав в основному вітчизняні корені і частково пов'язувався з французькою школою так званої “ нової історичної науки” (М. Бахтін, Ю. Лотман, Г. Кнабе та ін). Провідна роль у становленні культурологічного знання в той період належала філософам, тому дисертаційне дослідження присвячене аналізу соціально-антропологічного напрямку культурології.

У третьому підрозділі **“Немарксистські концепції культури в радянській філософській думці 60-80-х рр. ХХ ст.”** пропонується аналіз розробок дослідження культури представників гуманітарного напрямку,

представлені роботами С. Аверинцева, Вяч. Іванова, М. Бахтіна, Ю. Лотмана, Г. Кнабе та інших вчених, які розширювали межі зв'язків культурології з філологією, літературознавством та лінгвістикою й зверталися до досягнень зарубіжних колег: французької семіотики, під впливом якої склалася знаменита тартусько-московська семіотична школа на чолі з Ю. Лотманом і Б. Успенським, французьких істориків школи “Анналів”, чия методика виявилася близькою російським традиціям вивчення культури повсякденності і під впливом котрої почалося формування вітчизняного аналога школи ментальностей на чолі з А. Гуревичем, Ю. Безсмертним, А. Ястребіцькою, чії напрацювання мали суттєвий вплив на розробки проблем культури у діяльній парадигмі.

Наголошено, що з середини 1960-х рр. у середовищі гуманітарної інтелігенції – філософів, істориків, філологів – починають культивуватися альтернативні діалогічні підходи до осмислення людської дійсності в різноманітних її проявах. Серед тих, хто зробив свій внесок в утвердження діалогічної парадигми, – філософ В. Біблер, історик культури Л. Баткін; трохи пізніше і зі своєю специфічною точкою зору – видатний вчений-семіотик Ю. Лотман та ін. З роками прихильників ідеї діалогу ставало все більше, їх погляди інколи дуже різнилися, їх дослідження проникали в усі нові області гуманітарного знання. Проблема діалогу активно і плідно розроблялася в радянській філософській та гуманітарній думці. Наголошено, що моделі культури, сформовані на семіотичній, лінгвістичній та діалогічній методології суттєво вплинули на філософські розробки культури, які початково спиралися на діяльній підхід.

Другий розділ “Особливості російської соціально-антропологічної школи радянської філософської думки” включає три підрозділи і присвячений висвітленню особливостей діяльності представників соціально-антропологічної школи у 70 – 80-ті рр. ХХ ст. та переосмислення ідей її представників у пострадянський період. Увагу зосереджено на тому, що діяльній підхід щодо культури конкретизується за двома напрямками: перший розглядає культуру в контексті особистісного становлення (Е. Балер, Н. Злобін, Л. Коган, В. Межуєв та ін.), інший – характеризує її як універсальну властивість життя (В. Давидович, Ю. Жданов, М. Каган, З. Файнбург, Е. Маркарян та ін.), в порівнянні з Київською школою філософії, яка в межах діяльній парадигми зверталася до глибинних екзистенційних основ людського буття.

У другому підрозділі **“Розуміння культури як універсального способу людського буття представниками соціально-антропологічної школи”** показано, що даний підхід дав можливість подолати стереотипне уявлення про культуру як сукупність результатів людської діяльності, що підлягає лише емпіричному опису і перерахунку. У діяльній трактуванні культура виступає специфічним способом людської життєдіяльності. Наголошено, що потрактування культури через призму діяльності дозволяє розкрити її зміст як певної “технології суспільства” (З. Файнбург), як “систему

позабіологічно вироблених механізмів, завдяки яким стимулюється, програмується і реалізується активність людей в суспільстві” (Е. Маркарян), як “спосіб діяльності” (В. Давидович, Ю. Жданов), що надає людській активності внутрішньої цілісності та спрямованості. Тим самим культура виступає засобом збереження, регуляції і розвитку суспільства, механізмом адаптації і само-детермінації людини.

Підкреслено, що Е. Маркарян був одним з перших фахівців з соціальної філософії та культурології на всьому пострадянському просторі, який у 1960х рр. розробив та обґрунтував діяльнісну концепцію культури, що стала однією з найвпливовіших на всьому пострадянському інтелектуальному просторі. Е. Маркарян, починаючи з роботи 1969 року “Нариси теорії культури”, став розглядати культуру процесуально, а саме як спосіб діяльності людей. Дослідник розглядав культуру як систему, що само організовується і є специфічним модусом соціальної самоорганізації. Е. Маркарян ставив завдання розробки концепції культури, яка б відповідала методам і змісту тогочасної науки. Саме завдяки йому в Росії та ряді суміжних країн утвердився новий напрямок наукових досліджень – культурологія.

Співвідношення культури і суспільства, доводив Е. Маркарян, слід розглядати не як прирівнювання частини до цілого, а як відношення функції до структури. “Системний аналіз”, “системно-структурний аналіз”, “структурно-функціональний аналіз” - за цими термінами приховувалася методологія, яка з 60-х років ХХ століття сприймалася в СРСР як останнє слово гуманітарної науки. У деяких випадках прихильники такої методології тлумачили її як елемент матеріалістичної діалектики (М. Каган, В. Афанасьєв, В. Сагатовський). Що стосується Е. Маркаряна, то в реалізації плану строго наукового дослідження культури він виходив з позицій не К. Маркса, а культурного антрополога Л. Уайта.

Акцентовано, що М. Каган був одним з перших радянських філософів, хто, залишаючись матеріалістом, почав усвідомлювати самостійний характер людського духу (духовних форм культури) і необхідність його спеціального категоріального позначення і дослідження. Це сталося задовго до того, як він з системно-синергетичних позицій став осмислювати специфічне місце і роль духовного начала в історії культури.

Матеріалістичні настанови та інтенції у М. Кагана включаються в контекст системно-синергетичного підходу як щодо самих соціокультурних утворень (типів культур), так і до їх складної соціокультурної детермінації.

Другий підрозділ “Культура як творча діяльність та саморозвиток людини” розкриває особливості результатів досліджень Е. Баллера, В. Межуєва, Н. Злобіна, Л. Когана, Ю. Вишневського та інших прихильників даного напрямку. У культурі вбачався, насамперед, людський вимір історії. Так Н.Злобін наголошує, що розвиток культури постає не як сторона, частина або функція соціальної системи, а як особистісний аспект історії суспільства.

Культура аналізувалася крізь призму творчого прояву особистості, на противагу предметно-центрованому, функціональному розгляду культури.

Наголошено, що ряд авторів визначають культуру як специфічний спосіб організації та розвитку людської життєдіяльності, представленій в продуктах матеріальної і духовної праці, в системі соціальних норм, в духовних цінностях, у характері ставлення людей до природи, між собою і до самих себе. До них відносять дослідження Л. Когана та В. Межуєва. Історія, в свою чергу, поставала тут не як історія речей або ідей, а як розгорнутий у часі процес універсалізації людських сил і відносин, а суспільний прогрес - як становлення вільної і творчої індивідуальності. В. Межуєв намагався переосмислити в зазначеному ключі зміст істмату, де слід було обговорювати не стільки розвиток продуктивних сил суспільства, скільки відтворення та розвиток людиною соціальних зв'язків, а через них – розвиток себе самої та інших.

У третьому підрозділі “**Культурологічні концепції 80-90-х.рр. ХХ століття як переосмислення ідей радянських філософів**” сконцентровано увагу на тому, що з кінця 80-х – початку 1990-х років розширюється поле культурологічних досліджень, які переосмислювали радянські концепції культури. Ринув потік книг і статей, в яких так чи інакше ставилися загальні проблеми культурології, пов'язані з вивченням культури в її цілісності. Об'єктом пильної уваги стала не тільки сама культура, а й знання про культуру – її специфіка, статус, структура, співвідношення з іншими областями гуманітарного та соціального знання і т.д. Розширився діапазон культурологічних досліджень в цілому, завдяки залученню нових напрацювань гуманітарних наук (лінгвістики, есеїстики, персонології). На зміну антропологічному повороту прийшло нове бачення особистості – персонологічний поворот. Філософи розглядають культуру з позицій людського існування. Так, М. Мамардашвілі розглядає людське буття і свідомість, тому можна стверджувати, що ідея буття як “самобуття”, самообґрунтованого, самоусвідомленого – одна з найістотніших концептуальних основ філософування грузинського філософа. Він був близьким до науково-дослідницьких програм діалектичної логіки в радянській філософії, а пізніше долучився до традицій феноменологічної філософії та екзистенціалізму.

З середини 90-х років на передній план виходить транскультурний спектр дослідження та перехід до нової персонології. Найбільш яскраво ця проблематика розкрита у М. Епштейна та Г. Тульчинського, чії філософсько-світоглядні позиції сформувалися в гуманітарному напрямку радянської культурології. Вони розуміють культуру як опремечену свободу, яка з рук в руки передається крізь простір та час, щоб одна людина мала змогу виступати представником усього людства, що жило раніше й живе сьогодні. М. Епштейн розробив транскультурну концепцію особистості, яка стала підґрунтям концепції проектно-брендової особистості (ідентифікація, ідентичність особистості в умовах інформаційного суспільства), описаної Г.Тульчинським. Розкриті особливості трансформації та переосмислення ідей радянських вчених та застосування їхньої методології у сучасній гуманітарній науці.

У третьому розділі **“Екзистенційно-світоглядні основи людського буття в Київській світоглядно-антропологічній школі”** розкрито особливості культурологічної проблематики, яка формувалася в межах різних концепцій загальнопануючої філософії марксизму та новоонтологічної переорієнтації філософії.

У першому підрозділі **“Проблеми життєвого світу в Київській світоглядно-антропологічній школі”** стверджується, що представники Київської світоглядно-антропологічної школи філософії намагалися подолати кордони задогматизованої дійсності та створити нову систему координат розуміння дійсності. Гуманізм та людиноцентризм є першою особливістю Київської світоглядно-антропологічної школи. У центрі уваги дослідників виявляється, перш за все, світ людини, та сфера людського буття, яка позначалася як духовно-практичне освоєння дійсності. Філософи звертаються до застосування таких категорій як “світ”, “життєвий світ”, “досвід”, “буття”, “віра”, “надія”, “любов”, які потрактовуються як сфера людського буття. Зазначені категорії не просто входять в основу філософських побудов, а й виявляються основоположними в концепціях П. Копніна, В. Шинкарука, В. Іванова, О. Яценка та ін. Представники світоглядно-антропологічного підходу, на відміну від соціально-антропологічного, зверталися до розробок проблем людини та її внутрішнього світу. Культура в них виступає як реальний світ з яким взаємодіє людина, де вона самореалізовується та самовизначається. Підкреслюється, що духовне життя людини вбачає потребу у взаємодії індивідуального та всезагального, засвоєння соціокультурних умов життєдіяльності. На думку представників світоглядно-антропологічної школи, такий внутрішній зв'язок можливий лише в культурі, яка виступає джерелом смислової спрямованості та розвитку людства. В. Іванов та О. Яценко розкривають поняття “досвід” крізь призму переживання людиною духовного існування, досвід виступає формою осягнення світу. Світоглядно-антропологічний поворот значною мірою сприяв актуалізації осягнення феномену духовності у всій його багатовимірності, посилив морально-етичну проблематику, спромігся вивести культурологічну методологію на більш ємнісну, порівняно з соціально-антропологічною школою, методологію, орієнтовану не на оволодіння дійсністю, а на осмислену орієнтацію в ній.

У другому підрозділі **“Моральнісно-персонологічна та етнокультурологічна тематика досліджень пострадянського періоду у представників Київської школи”** наголошено, що у філософському дискурсі Київської школи відстежуються тенденції щодо розуміння культури у світоглядно-антропологічному фокусі співвідношення “людина-світ” й висвітлення її як “сфери функціонування категорії абсолютного” (С. Кримський), “людської відповідальності”, “людського спілкування”, “реалізації людських цінностей” (В. Малахов), сутності української етноментальності (М. Попович). Одним з перших зробив спробу рефлексивного осмислення етичних аспектів сорому, любові, розставання В. Малахов. Він розкриває особливості моральнісної форми самоконтролю особистості,

акцентує увагу на ролі сорому у становленні цілісної людини. На думку В. Малахова, “віра”, “надія” і “любов” дають можливість сприймати світ таким, яким він є. Проте слід пам’ятати, що морально-естетична проблематика у філософській рефлексії 80-х рр. ХХ ст. розглядається в межах діяльнісної парадигми, де саме діяльність виступає в якості вихідної категорії, що визначає всю специфіку суспільного буття людини і є головним способом взаємодії людини та світу.

Не менш вагомими та змістовними є розробки духовно-моральної проблематики С. Кримським з позицій “ноосферного персоналізму”. Філософ розробляє концепцію нового планетарного мислення, за якою людина в ході освоєння світу вступає в тісний діалог зі всесвітом на основі глибинних морально-етичних та духовних переживань, символічного переосмислення буття. Починаючи з 1990-х років, С. Кримський позиціонує себе як культуролог і вся його творчість пов’язується з дослідженням української ментальності. Актуальними є антропологічні ідеї філософа щодо проблем духовності. Духовність у його творчості виступає як онтологія буття, вся його творча спадщина виводиться з феномену софійності, засадничого для української ментальності. Особистість у автора постає в центрі світу як частина ноосфери.

Наголошено, що культурологічна думка поч. 90-х років розвивалась за умов розпаду СРСР та розвитку окремих національних культур. Змінюється і вектор досліджень культури. Розширення діапазону культурних досліджень спонукало до створення єдиного підходу до вивчення культури, зокрема й національних та регіональних культур. Значно зростає інтерес до етнокультурних та етнонаціональних досліджень, що сприяло розвитку етнокультурології та поглиблення її методологічної бази. Кризь призму ментальності М. Попович намагається переосмислити події навколишньої реальності, порівнюючи їх з досвідом минулих поколінь, застосовуючи при цьому логіко-методологічну основу філософських досліджень. Творчий доробок філософа можна умовно поділити на два проблемні поля: перше – дослідження соціально-політичних умов розвитку суспільства, друге акцентується на дослідженні національної культури та історії. Від суто світоглядних аспектів дослідник переходить до філософської проблеми культури, а саме до способу життя, системи цінностей, традицій, вірувань, найвизначніших культурних здобутків, а також тих колізій, поміж котрих ті здобутки формувалися. М. Попович розкриває самобутність та духовну спрямованість української культури. Автор детально аналізує культурний спадок народного мистецтва, твори літератури, театру та кіно, дає огляд доробку видатних постатей української культури, висвітлює аспекти давньої історії українського народу та розкриває особливості його новітньої історії.

ВИСНОВКИ

1. Відмінності у формуванні науки про культуру в західній та радянській філософській думці полягають в тому, що радянська культурологія

зародилася у лоні філософії, на відміну від західної, де ґрунтом для зародження культурологічних ідей стала система антропологічного, в першу чергу етнографічного, знання. Культурологічна думка на теренах СРСР виникла на основі переосмислення теоретико-методологічних ідей марксизму. Найвагомішою засадою для культурології у марксистському розумінні культури виявився її антропоцентризм і гуманізм.

2. Марксистська методологія у новому її прочитанні лягла в основу діяльнісної концепції культури, яка була провідною на теренах Радянського Союзу у період 1960-1980-х років ХХ ст. Використання категорії діяльності щодо культури виступило підставою для створення особливої сфери досліджень – філософії культури і стало імпульсом для становлення культурологічного знання на пострадянському просторі.

3. В рамках пануючої загальнофілософської марксистської методології кінця 60-х років розвивались інші погляди щодо трактування культури. Виокремився новий гуманітарний напрям трактування культури, представники якого працювали на межі філософії та гуманітарних наук (лінгвістики, семіотики, літературознавства), котрі мали вагомий вплив на розробки моделей культури в межах діяльнісної парадигми.

4. Розуміння культури як діяльності стало вихідним для покоління російських філософів 60-80-х рр. ХХ ст., які працювали в галузі філософії культури. Російська соціально-антропологічна школа працювала за двома напрямками дослідження культури. Автори першого з них характеризують культуру як універсальну властивість життя (В. Давидович, Ю. Жданов, Е. Маркарян, З. Файнбург, М. Каган та ін.), другого - розглядають культуру в якості творчого становлення особистості (Е. Баллер, Н. Злобін, Л. Коган, В. Межуєв та ін), як творчу діяльність. Представники першого напрямку пояснюють культуру як спосіб функціонування суспільства, як технологію розвитку суспільного життя. Показано, що Е. Маркарян спільно з З. Файнбургом розробили функціональний підхід до розуміння культури. Культура тут розуміється як специфічна функція суспільного життя, як спосіб регуляції життєдіяльності суспільства, яка включає в себе всі сторони суспільного життя, всі види і форми суспільної практики – матеріальної і духовної, – характеризуючи їх з точки зору суто функціонального значення в системі діяльності (Маркарян) чи укладеного в них власне людського змісту (Злобін, Межуєв та ін.). Особливо важливим позитивним результатом зусиль Е. Баллера, Ю. Вишневського, Н. Злобіна, Л. Когана, В. Межуєва та інших прихильників даного підходу стало поширення та ствердження діяльнісного – “динамічного”, пов'язаного з творчістю особистості, розгляду культури, на противагу “статичному”, предметно-центристському розгляду культури.

5. Порівняльний аналіз концепцій, що розвивалися в рамках марксистської методології, засвідчив існування внутрішнього зв'язку між ними. Основи діяльнісного підходу, застосованого представниками Київської школи, у порівнянні з російською філософською думкою, свідчить, що філософи Київської школи робили наголос на практично-духовному освоєнні світу,

акцентували увагу на особистості, її творчому початку, а світосприйняття людини пов'язували з її практичною життєдіяльністю.

6. Для пояснення культури представники Київської школи зверталися до глибинних видів відносин між людиною та світом, що не було притаманним представникам російської соціально-антропологічної школи. В. Шинкарук та В. Іванов акцентують увагу на поняттях “досвід” та “практична діяльність” людини крізь призму людського буття. На відміну від російської соціально-антропологічної школи, Київська філософська школа у вищезазначені роки представила розробку проблем людини в її духовно-моральнісному становленні, а концепцію культури як реального світу, взятого в безпосередній єдності з людиною. В. Шинкарук вперше у вітчизняній філософії детально розкриває структуру світогляду, обґрунтовує, що світогляд містить рівневу, компонентну та функціональну підструктури, а також концептуально обґрунтовуються поняття “віра”, “надія” та “любов” як філософсько-світоглядні категорії, що репрезентують собою духовний вияв людського буття.

7. Поняття “досвід” та “життєвий світ” особливим чином пояснюють неповторність світосприйняття людини, адже якщо духовне життя людини передбачає взаємодію загального й індивідуального для оволодіння соціокультурними умовами життєдіяльності, то такий внутрішній зв'язок мислителі Київської світоглядно-антропологічної школи реалізують саме в концепті культури. Надзвичайно вагомими постають питання співвідношення світогляду і світовідношення, розуміння культури як реальності людського буття та життєвого світу, який реалізується в залежності від духовного рівня світоглядної культури особистості.

8. Трансформація радянської філософської методології 60 – 80-х років спонукала філософів Київської школи звернутися до етнонаціональної та морально-персонологічної проблематики досліджень культури. У світоглядно-антропологічних розвідках вітчизняних мислителів осмислювався новий аспект взаємозв'язку моралі та моральності. Так, мораль, на думку В. Малахова, виражає нормативно-універсалізуючий потенціал духовності, що регулює міжлюдські стосунки з акцентом на ідеях обов'язковості, оцінково-нормативному вимірі духовності, легалізації всеосяжної законодавчої спрямованості. Таким чином, у центрі уваги Київських філософів опиняється суттєва специфіка взаємозв'язку світогляду, як сукупності поглядів людини на світ, та світовідношення як реального відношення до нього.

9. З кінця 80-х – початку 1990-х років розширюється саме поле культурологічних досліджень, які базувалися на матеріалі радянських філософів культури. Взавши за основу їхні напрацювання у трактуванні культури, такі дослідники як М. Мамардашвілі, М. Епштейн, Г. Тульчинський, С. Кримський створили новий напрям дослідження культури – персонологію та заклали основи персонологічного розуміння культури. Названі філософи розглядають культуру з позицій людського існування. М. Мамардашвілі оригінально трактує людське буття і свідомість, через які відбувається самоконструювання. Можна стверджувати, що ідея буття як «самобуття»,

самообґрунтованого та самоусвідомленого буття – одна з найістотніших концептуальних основ філософствування Мамардашвілі.

10. Від середини 1990-х років на передній план виходить транскультурний спектр дослідження та перехід до нової персонології. Найбільш яскраво ця проблематика розкрита у М. Епштейна та Г. Тульчинського, які розуміють культуру як опредмечену свободу, яка передається крізь простір та час, щоб одна людина мала змогу виступати представником усього людства, що жило раніше й живе сьогодні. Особистість виступає носієм нової інформації в умовах глобалізаційних процесів та є проектом, який має бути реалізований. Об'єктом пильної уваги стала не тільки сама культура, а й знання про культуру – її специфіка, статус, структура, співвідношення з іншими областями гуманітарного та соціального знання і т.д.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Литвин Я.М. Разработка проблем культуры Киевской мировоззренческо-антропологической школой в 60 – 80-е. гг. XX века / Я.М.Литвин // Альманах современной науки и образования. – Тамбов: Грамота, 2013. – № 6 (73). – С. 98 – 101.

2. Литвин Я.М. Поняття культури як творчої діяльності та саморозвитку людини представниками соціально-антропологічної школи / Я.М. Литвин // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. Праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. Розділ “Філософські науки”. – К.: ВІР УАН, 2012. – Вип. 64 (№9). – С. 371 – 378.

3. Литвин Я.М. Концепція культури як творчий саморозвиток особистості радянській філософській думці / Я.М. Литвин // Нова парадигма / Гол. ред. В.П. Бех. Розділ “Філософія”. – К.: Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова; творче об'єднання “Нова парадигма”. – Вип. 111. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – С. 52 – 60.

4. Литвин Я.М. Феноменологічний дискурс дослідження культурологічних проблем Київської світоглядно-антропологічною школою у 70 – 80-х рр. XX ст. / Я.М. Литвин // Наукові записки Національний університет “Острозька академія”. Серія “Філософія” / ред. колегія: І.Д. Пасічник, М.О.Зайцев та ін. – Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2014. – Вип. 15. – С. 57 – 61.

5. Литвин Я.М. Розуміння культури як універсального способу людського буття представниками соціально-антропологічної школи / Я.М. Литвин // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. Праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. Розділ “Філософські науки”. – К.: ВІР УАН, 2012. – Вип. 60 (№5). – С. 490 – 496.

6. Литвин Я.М. Культурологічна думка СРСР 60-х– 80-х рр. XX ст., школи та напрямки діяльності / Я.М. Литвин // Дні науки філософського

факультету – 2012: Міжнародна наукова конференція 18-19 квітня 2012р.: матеріали доповідей та виступів. / ред. кол.: А.Є. Конверський та ін.. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2012. – Ч.2. – 1242 – 145 с.

7. Литвин Я.М. Витоки формування радянської культурології / Я.М. Литвин // Культурологічні трансформації в синхронії та діахронії: теорія і практика. Тези доповідей міжнародної наукової конференції 24 – 27 вересня 2012. –К.: “Стародавній світ”, 2012. –22 – 24с.

8. Литвин Я.М. Особливості становлення української школи культурології / Я.М. Литвин // Сучасні соціально-гуманітарні дискурси. Матер.2 всеукр. наук. конфер. з міжнар. участю (Дніпропетровськ, 2012): у 3-х частинах. – Д.: ТОВ “Іновація”, 2012 – Ч.2. – 62 – 66 с.

9. Литвин Я.М. Культурологічні розробки Київської світоглядно-антропологічної школи філософії 60-х – 80-х рр. ХХ ст. / Я.М. Литвин // Дні науки філософського факультету – 2013: Міжнародна наукова конференція 16-17 квітня 2013р.: матеріали доповідей та виступів. / ред. кол.: А.Є. Конверський та ін. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2013. – Ч.2. – 158 – 161 с.

10. Литвин Я.М. “Ноосферний” персоналізм Сергія Кримського / Я.М. Литвин // Гуманізм. Людина. Екзистенція. Матеріали 25-х Міжнародних людинознавчих філософських читань 11-12 жовтня 2013 р. м. Дрогобич / ред. колегія: В.С. Возняк (гол. ред.), О.А. Ткаченко, В.В. Лімонченко. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. – 56 – 60 с.

11. Литвин Я.М. Проблема жизненного мира личности Киевской мировоззренчески-антропологической школы в контексте феноменологического поворота / Я.М. Литвин // Материалы Международного молодежного научного форума «ЛОМОНОСОВ-2013» / Отв. ред. А.И. Андреев, А.В. Андриянов, Е.А. Антипов, К.К. Андреев, М.В. Чистякова. [Электронный ресурс] — М.: МАКС Пресс, 2013. — 1 электрон. опт. Диск.

АНОТАЦІЇ

Литвин Я.М. Культурологічна проблематика радянської філософської думки 60-80 рр. в Україні та Росії. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2015.

Дисертаційна робота є дослідженням витоків та формування культурологічної проблематики 60 – 80-х рр. ХХ. ст. на радянському просторі на основі переосмислення марксистської методології та діяльнісної концепції культури. Оскільки культурологія як самостійна галузь знання викристалізувалась з філософії та філософії культури, ключовими посталями в її розробці постають філософи.

Новизна дослідження полягає у порівнянні ключових ідей щодо дослідження культури в межах діяльнісного підходу представниками російської соціально-антропологічної та Київської світоглядно-антропологічної шкіл філософії; розвитку ідей культури у цих школах в 1990 – 2000-х рр. на основі напрацювань радянського періоду.

Ключові слова: культурологія, соціально-антропологічна школа, Київська світоглядно-антропологічна школа, діяльнісний підхід, діяльність, культура, досвід, життєвий світ, персонологія.

Литвин Я.М. Культурологическая проблематика советской философской мысли 60-80 гг. в Украине и России. – Рукопис.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.04 - философская антропология, философия культуры – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2015.

Диссертация является исследованием истоков и формирования культурологической проблематики 60 – 80-х годов XX века на советском пространстве на основе переосмысления марксистской методологии и деятельностной концепции культуры. Поскольку культурология как самостоятельная отрасль знания вышла из философии и философии культуры, ключевыми фигурами в ее разработке были философы.

Новизна исследования заключается в сравнении ключевых идей исследования культуры в пределах деятельностного подхода представителями разных школ - российской социально-антропологически и Киевской мировоззренчески-антропологической школ философии и развития идеи культуры в 1990 – 2000-х гг. на основе наработок советского периода.

В течение 60 – 80-х гг. XX века ведущей в советской философско-культурологической мысли была деятельностная концепция культуры. После распада СССР философская проблематика человеческой деятельности, в том числе в сфере знания о культуре, подверглась забвению, поскольку в девяностые годы все, что было основано на марксистской методологии подвергалось критике. В постсоветский период деятельностный подход к определению культуры критиковался, учитывая его сходство с марксизмом, было невозможно в рамках его методологии объяснить явления современной культуры. Сегодня интерес к разработкам советской философской мысли периода 60 – 90-х годов XX века растет не только в отечественной, но и в зарубежной науке. Ее теоретические достижения, по мнению Михаила Эпштейна, являются вкладом в развитие мировой философии, а потому изучаются на философских факультетах ведущих университетов Запада. Выделение деятельностного подхода в разработке проблем культуры дал возможность, во-первых, осознать существенную разницу и сравнить наработки российских и украинских теоретиков культуры периода 60 – 80-х годов XX века, во-вторых, осознать специфичность круга проблем культурологии на

постсоветском пространстве по сравнению с методологической традицией западной социальной антропологии.

Ключевые слова: культурология, культурологические концепции, деятельностный подход, деятельность, культура, практика, опыт, жизненный мир, персонология.

Y. Lytvyn Culturological problems Soviet philosophical thought 60-80 years of the XX century in Ukraine and Russia. – Manuscript.

Dissertation for obtaining of candidate of philosophical sciences by specialty 09.00.04 - philosophical anthropology, philosophy of culture – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2015.

This dissertation is a study of the origins and formation of cultural issues for 1960 –1980 yers on the Soviet space based rethinking of Marxist methodology and activity concept of culture. As an independent area of cultural knowledge singled out of philosophy and the philosophy of culture key figures in its development challenges philosophers.

The novelty of the study is comparing the key ideas of the research culture within activity approach by the various schools : Russian socio-anthropological and Kyiv ideology-anthropological school of philosophy and ideas of culture 1990 – 2000 yers based on the developments of the Soviet period.

Keywords: cultural studies, cultural concept, activity approach , activities, culture, practice and experience, lifeworld, personology.